

➔ Folytatás a III. oldalról

Reménytelen volt Afganisztánba exportálni a nyugati demokráciát

Dr. Demkó Attila (fotón) (1976), az MCC Geopolitikai Műhelyének vezetője, biztonságpolitikai szakértő, író. 2018-ban jelent meg *Máglyatűz* című könyve, amely egy Székelyföld körül kialakuló potenciális konfliktust dolgoz fel egy fiktív történet keretében. 2020-ban jelent meg társszerzőségével a *Napról napra Trianon* című könyv, amely az 1918-1920-as, Erdély, a Délvidék és Felvidék elvesztéséhez vezető eseménysort mutatja be.

– Az Afganisztánban kialakult helyzet a nemzetközi média hasábjain folyamatosan visszaköszön. A vélemények és nyilatkozatok között nehéz valamilyen konszenzust találni. Ön szerint, annak érdekében, hogy a több, mint egy évtizede húzódozó háborút megfelelően közelíthessük meg, mi az amit tudni kell az afganisztáni társadalomról és politikai viszonyokról?

– Az a legfontosabb, hogy ez a nagy, közel negyvenmillió ország nagyon más, mint az európai államok. Sokkal több törésvonal szabdalja a társadalmat, mint amit Európában megszoktunk: etnikai, vallási és kulturális törésvonalak mellett még a törzsi társadalom elemei is megvannak. Képzelnék el, hogy a 10. századi törzsi „Magyarország” keveredik a 14. század elejének kiskirályok korával, a válásháborúk időszakával, de ebben a képben ott van a 21. század is. Egy családban a férfi nak szinte teljhatalma van, de a nők tudják, hogy a világ más részein ez máshogy van, millióknak van fegyvere, de mobiltelefonja is. A mobiltelefonon viszont ugyanúgy lehet nézni lázító szélsőséges iszlám szónoklatot, és ezt korábban nem látott gyorsasággal terjeszteni, mint egy zenei videót. A háború egyébként lassan fél évszázada folyamatosan tart, a hetvenes évek vége óta valahol mindig ropogtak a fegyverek Afganisztánban. Sok régióban aknák borítják a tájat, amit egyébként hatalmas hegyek-völgyek szabdalnak az ország közepén, míg a peremeken jókora sivatagok vannak. Nem egy barátságos vidék, bár kétségtelenül gyönyörű.

– A tálibok hatalomra jutását megelőzően volt egy demokratikus rendszer, amely valamilyen módon működőképes volt. Mi az oka annak, hogy „váratlanul”, összeomlott, és kaotikus állapotok uralkodnak most?

– Nem volt működőképes, csak jelentős külső támogatással. A rendszert az amerikaiak és európaiak anyagi és katonai segítsége tartotta fenn. Nem is volt annyira demokratikus, mint gondoljuk, ugyanis a 2001 utáni új afgán vezetők legitimitációja nem teljesen tiszta választásokon alapult. Asráf Gáni



FOTÓ: GYURKOVITS TAMÁS/MCC

elnököt nem ok nélkül tartották az amerikaiak „emberének”, voltaképpen az USA-ból exportálták Afganisztánba. Persze a rendszer jobb és demokratikusabb volt, mint a tálib uralom, de nem mindenkinek a demokrácia vagy a női oktatás biztosítása volt a prioritás. Lehet gender-tanszékot nyitni Kabulban, meg megjelenhetnek a patriarchális társadalom ellen küzdő NGO-k, csak éppen ez nem fog tömegtámogatást hozni. Ez egy szélsőségesen szegény, vallásos ország és a vallási elképzelésekkel vagy törzsi szokásokkal szembenemenni nem sikeres taktika. Ezt ráerőltetésnek, kulturális agressziónak érezte az afgán társadalom egy jelentős része, minél inkább próbálkoztak a nyugatiak, annál nagyobb lett az ellenállás. Így Afganisztánban a Nyugat sok ezer milliárd dollárt költött el, kevés látszattal. Igen, a lányok tanulhattak végre, épültek utak, üzemek, de a pénz nagy része a saját, illetve az afgán hadsereg költségeire ment el. Bár ez utóbbi is csak részben igaz. A kormányerők gyors vereségeinek egyik oka, hogy a katonák pénze és élelmezése is sokszor eltűnt a korrupt afgán államapparátusban. Az előző elnök, Hamid Karzai papíron ezer dollárt sem keresett havonta, de elnöksége alatt mégis káprázatos vagyonra tett szert, testvéreit és törzsét is gazdaggá téve. Azt mondanám, hogy eleve reménytelen vállalkozás volt Afganisztánba exportálni a nyugati liberális demokráciát. Ráadásul a harc téren

az ellenfél más játékszabályok szerint játszott, olyan keménységgel, kegyetlenséggel és elszántsággal, amit Nyugaton megközelíteni sem tudunk. A tálibok képesek voltak akár egy tízéves gyereke is bombát pakolni, majd a nyugati katonák mellett felrobbantani. Egész egyszerűen keményebb, fanatikusabb volt az ellenfél.

– A NATO és az amerikai haderő kivonulását többször is a saigoni kivonuláshoz hasonlítja a nemzetközi média. Ön szerint mi ennek az oka?

– Csak meg kell nézni a képeket Kabulról és Saigonról, mert pontosan egymás mellé helyezhetők: 1975-ben és 2021-ben ugyanúgy, pánikszerűen mentették az amerikai diplomatákat és afgán segítőiket, helikopterekkel, káoszban, megalázó módon. De egyébként jó döntés volt kivonulni, még ha a megvalósítás rosszul sikerült is. A nyugatos afgánok – mert van ilyen része is a társadalomnak – jórészt nem akarnak meghalni a demokratikus Afganisztánért, nos akkor miért haljanak meg érte európaiak vagy amerikaiak..?

„A Nyugat hatalma véges”

– Mit jelentett a demokrácia Afganisztánban a tálibok hatalomra kerülése előtt és mit jelenthet most? Van bármilyen lehetőség, remény arra vonatkozóan, hogy egy demokratikus politikai rendszer kialakuljon akár a közel vagy távoli jövőben?

– Túl sokat nem jelentett se korábban, se most. Ez a világ egyik legszegényebb országa, mégis miért lenne prioritás valakinek, aki nem tudja, mit eszik holnap a „demokrácia”? Tömegeknek nincs értelmes munkája, a népesség robbanásszerűen nő, és az egyetlen versenyképes „iparág” az országban a kábítószer-termelés és kereskedelem. Az erőszak a mindennapok része. Nem, nincs esélye demokratikus rendszernek még jó pár generációig.

– Mit jelent Afganisztán jelenlegi helyzete a Nyugat, illetve Kelet szempontjából? Afganisztán geopolitikai helyzete hogyan értelmezhető a jelenlegi helyzetben? Geopolitikai

viszonylatban mi az, amit tanulhatunk az afganisztáni helyzetből?

– Azt, hogy a Nyugat hatalmas véges, és nem szabad lehetetlen küldetésekre pazarolni. Ezért mondtam fentebb, hogy a kivonulás jó döntés, a realitások elismerése. Kívülről rendszert buktatni lehet, ez sikerült Afganisztánban, Líbiában és Irakban is, de egy demokratikus rendszert építeni rendkívül nehéz. Akkor lehet, ha az adott országban megvan ehhez a tömegtámogatás, a szellemi infrastruktúra. Pusztán geopolitikai szempontból egyébként Afganisztán jóval fontosabb Kínának, mint az USA-nak. Kínának közvetlen határa van Afganisztánnal, ráadásul az instabil újgur autonóm tartományánál. Most nem kizárt, hogy a kínaiak próbálják majd integrálni az országot saját érdekszférájukba, de a feladat nekik sem lesz könnyű. Sok erőfeszítésbe, pénzbe, áldozatba fog kerülni, ha megpróbálják, és a siker egyáltalán nem garantált. A tálib győzelem persze az iszlám dzsihadisták erősödését hozhatja az egész világon, ez mindenkinek rossz. Ha nem is lesz közvetlen dominóhatás, növekszik majd a terrorizmus és az instabilitás sok országban. De már régen túl vagyunk a világon azon, hogy lehet nagyjából jó vagy rossz döntéseket hozni. A Nyugat számára csak rossz opciók maradtak, mert annyi helyen van krízis, hogy mindenhol segíteni képtelenség, de a visszavonulás is veszéllyel jár. Léteznek olyan helyzetek, amelyekre nincs megoldás, nincs happy end, a világtörténelem nem egy film, aminek végén a „jók” elnyerik jutalmukat a „rosszak” pedig megbűnhődnek, és boldogan élünk, amíg meg nem halunk. Ez a „progresszív” ideológiák nagy tévedése, a demokrácia, az emberi jogok terjesztésére tett doktriner kísérlet így vezetett a végén egy még rosszabb, még instabilabb világhoz.

Felhasznált források:

Peter Marsden: Háborúk Afganisztánban – A tálibok titkai. 2002, Carving Kiadó, Budapest

Samuel P. Huntington: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. 2002, Európa Könyvkiadó, Budapest.

Kepel Gilles: Dzsihad. 2007, Európa Könyvkiadó, Budapest.

Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila: Emberi jogok. 2008, Osiris Kiadó, Budapest.

Csicsmann László: Szovjet intervenció Afganisztánban (1979–1988) http://www.grotius.hu/doc/pub/RHDILW/2010_188_csicsmann-laszlo_szovjet-intervencio_afganisztan%3%A1nban.pdf

Andrew Chua: The Promise and Failure of King Amanullah's Modernisation Program in Afghanistan. ANU Undergraduate Research Journal. V.5. 2013. 35–49. http://pressfiles.anu.edu.au/downloads/press/n1673/pdf/andrew_chua.pdf

Marácz Tamás: Afganisztán, a második Vietnám – véget ért az USA leghosszabb háborúja. 2021. július 15. III. évfolyam 28. szám. https://mandiner.hu/cikk/20210714_afganisztan_a_masodik_vietnam_veget_ert_az_usa_leghosszabb_haboruja

Vanda Felbab-Brown: Afghanistan Ten Years after 9/11: Counterterrorism Accomplishments while a Civil War Is Lurking? Brookings. September 6, 2011 <https://www.brookings.edu/opinions/afghanistan-ten-years-after-911-counterterrorism-accomplishments-while-a-civil-war-is-lurking/>

Aqab. M. Malik: The modernisation process in Afghanistan – a retrospective. Strategic Studies. Vol. 31/32. Winter 2011/Spring 2012. 35–43. <https://www.jstor.org/stable/48527637>

Ezzatullah Mehrdad: How Liberal Values Became a Business in Afghanistan. Washington promised to bring liberal democracy to Kabul. It created a bloated and ineffective sector of artificial NGOs instead. Foreign Policy, APRIL 6, 2021, <https://foreignpolicy.com/2021/04/06/afghanistan-ngo-liberal-values-became-business/>

Mohammad Qadam Shah: Centralization Is at the Core of Afghanistan's Problems. Can the Taliban learn from history? The Diplomat. August 24, 2021. <https://thediplomat.com/2021/08/centralization-is-at-the-core-of-afghanistans-problems/>

Szabó M. István: Tálás Péter Afganisztánról: ezt a történetet valakinek be kellett fejeznie. 2021. augusztus 30. <https://www.napi.hu/nemzetkozi-gazdasag/afganisztan-terrorizmus-talibok-kabul-obama-biden-trump-talas-peter-kina-menekulthullam-imf.735521.html>